

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת י

דף מ"א

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

רפואת נפש בחנם. ונפש דקתני פירושו רצון כדלשכתן אס יס
את נפשכם (בראשית כ"ג) כלומר שמרפאהו בלעז ולב ולא בשכר
ומתוקמה מחגי' בשכסני חולה אסורין על הרפואה: אלא רפואת נפש
גדולה. ומתוקמה בשכסני רפואה אסוריה על החולה ומשום הכי לא ירפא

מז א מ"י פ"י מה' נדרים
ה' כ טע"ע י"ד פ"י רכא
טע"ד:
מז ב ד ר ה ו מ"י טס
הכסה ט טע"ע טס טע"ה:

פניני רש"י

חושלא דשערי. שערין
קלופים:
(ג"מ קט)
התחמוי. ענין קערה
גדולה שמערה כל האכלס
למטה ומשם מערה
לקשרות:
(טת מז):

תוספות

בי חורא לדיקלא. שחרות
סביב דלקל מנין עליו דברק
בלעז טורק"א:
דריש נפא. סתם של
שערין:
ואין מוכריין שפא. לפי
שמכריין החולה כשמוכר:
כור דר בור ונכס דר
מחתמים:
אלימא רפואת נפש
בחנם. מידו כנסת חולה
אסורין על הרפואה לכך שבר
אסור:
אלא רפואת נפש בחנם
ומיירי כנסתו דרוא אסורין
על החולה ורפואת גופו
מותרת לנפשו עליו שבר
נמצא קטנא:

צדמתו וכסין שס רופא אחר דאי לא
שרי לרפואתו. דהא תנן מחזיר לו
אבדוהו ואין לך השבד גדולה מזו
אלא ודאי כסין רופא אחר עסקין
ואפילו הכי מרפאהו רפואת נפש
דהיינו גופו לפי שלא מן הכל אדם וזהו
להתרפאות והכי איתא בירושלמי:
אבל אומר לו שם פלוני יפה לה
סם פלוני רע לה. דכיון דלחיה לא
ישיב הווא סם עליה שרי להנאה
ממילא איתא ומינה דברפואת גופו
אפילו לנפשו הסם כדכיון שרי ומיירי
דוקא שיהא משל מודר אבל משל
מדיר לא דאפילו היכא דלחין לו
למודר ממה שתרפא דמלוא קא עבד
לפי' הכי כיון דלחיה ליה מדיניה
מיד ליד אסור כי הווא דמודר
הנאה מחזיריה דעניי שייית על גבי
הקלע אבל לא שיהא מידו לידו ממש
וכמו שכתבתי למעלה (דף ע"ג) ומיירי
היכא דחלה אסר על עמו נכסיו
אל רופא אפסר דלפיה הסם של
רופא שרי דענין חיותה לא אדריה

מתני' ורוחין עמו באמבטי
גדולה. שכיון שהיה גדולה
אין המים עולים על זה כשציל חצירו
אלא לא באמבטי קטנה שמתוך שהיא
קטנה כשרוחין עמו מעלה המים
עליה ומתנבט: רבי יהודה אומר בימות
החמה. מילתא דתנא קמא מפרש
ואיל דכי קאמר וישן עמו במטה
דוקא בימות החמה שאינו נהנה
בחימומו אבל לא בימות הגשמים
מפני שהוא מתחמום ומתנבט כדכתיב
(קלח ד' י"ג) אל יכבדו שנים וחס לנס:
ומיירי עמו על המטה. אפי' בימות
הגשמים דכי האי גוונא ליכא חימום:
ואיכא עמו על השולחן. ולא גזרינן
דילמא אכיל ממנהיה דחבריה:
אבל לא מן התחמוי. אס נותנים
לשניהם קערה ביחד שאם האחד
אוכל מעט והשני הרבה נמלא מהנחו
משל חצירו: אבל אורב עמו מן
התחמוי החור. שחור לבעל הבית
שהתחמוי גדול כל כך שאין יכולין
לאכול כל מה שחצורו ומתרה חור

לבעל הבית וכי האי גוונא לא מתהני חד מתחמוי חד מתחמוי: לא יאכל
עמו מן הארבע של הפועלים. קערה גדולה שנותנים לפני הפועלים
שמתוך שהם עמלים אוכלין הרבה ואוזבין אותן כהמות ומש"ה

בי חורא לדיקלא. כמו האטד שמקיף הדקל ומגין לפירות שאין
יכולים למשמש בו כך מגינה על גופו של אדם: תורייקין. מירייק"א
כלע"י: חושלא דשערי. שעורים ישינס קלופים: דריש נפא. שמדובקין
בנפשה וככנה כשמקדיקין בן: בורדס. כנמ"ך שישלול גדול שיואל

כל שעה כמעין הנובע שאין לו
שולים וילאו ממנו כל המים ואית
לחמרי בורדס כמ"י כמו בור שנובע
דס ואית לחמרי מכה שקורין בו"ן
מלנ"ט שיואל נמי הימנו דס: מפני
שהוא כמעין הנובע. שקופך מזה
לזה ויש בו סכנה להזכירו: [היב
קתני]. מתני' ומרפאו רפואת נפש:
בחנם. כלומר שאין לו הנאה אלא
שמחיק לו טובה בנפשו: רפואת
נפש גופו. שאם חלה המדיר מותר
למודר לרפאותו כדלמדין לעיל
דלא אדריה מן חיותיה: רפואת ממון
בהמתו. שאם חלמה דמתו אסור
לרפאותה משום דקמיה ליה: אבל
אומר לו כי. דלמדיה ולא כלס היא:
מתני' ורוחין עמו. המודר עס
המדיר: אבל לא בקטנה. משום
דקא מפסי מילא מיניה ומפיש נמי
הנלא: אבל לא מן התחמוי. ביחד
מפני שמרבה בעל הבית כשצילו:
אבל אורב הוא מן התחמוי החור
לבעל הבית. כדמפרש בגמרא שדרכן
לאכול מעט ומחזירו לבעל הבית שיש
להן מאכלין הרבה וכיון דלחין אוכל
אלה מעט ומחזיר המותר לא מיתכני
מיניה כלס אפי' אס אוכל חצירו
פחות הימנו לא מיתכני דלא איני
אוכל אלה מעט והמותר מחזיר. ע"כ
לא יאכל עמו מן התחמוי דדך בני
הקערה לאחר שאכלו כפי שזבען
מזניעין המותר ומשאים עמם לנתיבן
דהסם לא יאכל עמו דשמא אחד
ממן אוכל פחות מחצירו ולכשיצאו
מותרין לנתיבן חולקין בשוה וממלא פה
משחקר בתיהם שאכל חצירו פחות
ממנו אבל אס דך בני הקערה
לאחר שאכלו מחזירין מותרין לבעל
הבית ושז אין מוסיפין בקערות
מותר לאכול עמו: מתני' לא
יאכל עמו מן הארבע שלפני
הפועלים. כיון גדול שנותן לו בעל
הבית ירקות שאוכלין בו הפועלים
יחד ומשום טעם דמתחמוי: ולא
יעשה עמו באומן. שלא יעמוד
עמו במענה אחת מפרש בגמ':

גמ' דקא מרפי לה לארעא קמיה. ונוט לו לתרום אחריו:
בקרוב כ"ע לא פליגי דאסור. לעזר (ז) דקא מרפא כו':
מתני'
נקרא אכוס ואס אחד מהס אוכל מעט נמלא מהנה את חצירו ולפי שאין הפועלין מחזירין מן האכוס שלהם לבעל הבית לא תנא שרייתא
באכוס החור: באומן. שורת הכרס ומש"ה לא יעשה עמו ששכסא חופר לפניו את הקרקע מהנהו דקא מרפי לה לארעא ואפילו
רחוק ממנו אסר ר"מ דגור רחוק משום קרוב כדלמא בגמרא: דריש עישה הוא רחוק מופני. דלא גזרי רחוק אטו קרוב:
גמ' תניא לא ירחין עמו באמבטי ולא ישן עמו במטה בין גדולה בין קטנה. אחריויהו קאי דגור רבי מאיר באמבטי גדולה אף על גב דלא
האני ליה אטו קטנה דמתי ליה וגור נמי במטה בין גדולה בין קטנה ואפילו בימות החמה אטו קטנה הגשמים דמתי ליה ור' יהודה
פליגי בתיהם גדולה אפילו בימות החמה שרי דלא גזרינן אטו קטנה וקטנה נמי הכי דבימות החמה אסור בימות החמה שרי דלא
גזרינן ימות החמה אטו ימות הגשמים ומהא משמע דרבי יהודה דלמך במתניתין בימות החמה אכל לא בימות הגשמים פירושי קא
מפרש מאי דקתני כרישא וישן עמו במטה וכולה מתני' כר' יהודה איתא דאי לא תימא הכי הוה דקתני סתמא וישן עמו במטה מני לא
ר"מ ולא ר' יהודה אלא ודאי כדלמדין: אבל לא מן התחמוי. שאוכלין בקערה אחת ומחזיקין שמה ימאד ידו מלאכול לכבוד חצירו ונמלא
מהנחו: חורר לבעל הבית. שיש בו כל כך שמתורו חורר לבעל הבית: בקרוב כ"ע לא פליגי דאסור. דמתי ליה לחצירה דמרפי
ארעא קמיה כשחופר סמוך לו ואין הלה לרפא כח גדול: כי פליגי ברחוק. דכיון שהווא רחוק ממנו לא מרפי ליה לארעא:
מתני'

מתני' ר"א באמבטי גדולה אבל לא באמבטי קטנה. ר"א בלרש דבר ח"ק אבל לא בקטנה אם אמבטי של מים המים
מותרין בשבילו ואם אמבטי של ים מוכרין לו חוס כשכילו: ומיירי עמו במטה. ולא חיישין שמה יישן אצלו: ואוכל עמו על השולחן. ולא חיישינן שמה יאכל עמו דכיון שהורו סתמא שנותן זה את זה כפי משני אכנסתן על שולחן או כפי
זה בענין: מן התחמוי החור. מפרש בגמרא: אכוס של פועלין. כל גדול באכוס של בהמה איש שיש בו מאכל חרבה לא יאכל עמו: לא יעשה עמו באומן. כשורת הכרסים לא יחפור עמו כפי שהווא חופר את הקרקע ומהותו: גמ' גדולה
בימות הגשמים. מותר שהווא מתרחק ממנו ואין מחמומו וקטנה בימות החמה מותר מפני שהווא מעטער מותר החום: ומיירי עמו בקטנה. דבוינה בעלמא אין חוספת חום: התחמוי החורר לבעל הבית. לאחר שאכלו מה שבקערה מחזירין אותה לבעל"ב
וממלא אותה עד שיאכלו כל שכנס חלכך אפילו אוכל יותר מחצירו אינו נזהר מזה חצירו ודכלאו לא גזרינן להם כל שבסע:

גמ' (ז) [ומא (ז) ג. (ז) ע"י]
(ז) [ומא (ז) ג. (ז) ע"י]
(ז) [ומא (ז) ג. (ז) ע"י]
(ז) [ומא (ז) ג. (ז) ע"י]
(ז) [ומא (ז) ג. (ז) ע"י]

הגהות הב"ח
(ז) גמ' בקרוב לא פליגי
דלמדין דקא מרפי לה
לארעא קמיה כי פליגי
בכסוק ר"מ סבר גזרינן
רחוק משום קרוב וזכנן
סבר כ"ל:
(ז) רש"י ד"ה בקרוב
כ"ע וכו' לעזר דה"ד
ומיירי דקא מרפא כו'
ממך ואמ"כ ל"ל ד"ה דקא
מרפא:

גליון הש"ס

בחר"ג ד"ה אלא
רפואת כו' דהא תנן
רבי. ממתינה הוה שם אין
לרפואת קמיה כי פליגי
ליהנות אלא משום דעתן לו
אם עלו ומעט קח לחצורם
ליטלו וכו' מנתיב חרי ולא
מקרי מהנהו חר שייך
באכוס דהשכחו איני
משכח להאכידה עמיה אלא
דמוע אחרים ליטלו אלא
הכל דהשכחו חולה והוא
מרפא אותה ומשכח נכסיו
ועדיף ממפסד בהמתו
אסור וכו': בחר"ג ד"ה
אבל אומר לו וכו'. דמך
חיותיה וכו'. דלעיל דף
ל"ט ע"כ:

הגהות

גמ' בחורא לדיקלא.
כ"ל:
כי תירייקין. כ"ל נלא
וי"י:
(ז) רש"י
(ז) ר"ן ד"ה אבל לא מן
התחמוי. נמצא
מתני' משל חצירו.
כ"ל:
(ז) רש"י

תורה אור

ר"ן או ודבר אקא דאמר
אם יש את נפשך לקבר
את חתי מלפני שטעני
ופניו ל' בעפון בן צמר:
(נחלס ג. ח)
זו גם אם יקבצו שנים
וקם לקחם ויקאחד איך
יחס:
(קלח ד' ח)

פי' הרא"ש

בי חורא לדיקלא. סוב גדול
סביב הדקל שמנין על הדקל:
תורייקין לנפא. טורייקין הוא
סם עשוי מתערב' המיני:
חושלא דשערי. שעורים
קלופים: אין מוכרים שבו.
שלא ויחייש הרפואה: רפואת
נפש בחנם. שאדם עושה
מנפשו מרצונו בלא קבלת
שכר (ומצוה) קא עבד ולא
מתו ליה כיון דאין נוטל עליה
שכר: רפואת נפש גופו.
וכשכסני רופא אסורין על
החולה דרפואה קא עבד על
נטילת עליה שכר: רפואת
ממון בהמתו. דלא מצוה קא

עבד וקא מתו ליה אם אין נוטילת עליה שכר ולא הוי כמחזיר אבדוהו שהתורה לא צוה לרפאות בהמה של חבירו: ר"א באמבטי קטנה. ר"א בלרש דבר ח"ק אבל לא בקטנה אם אמבטי של מים המים
מותרין בשבילו ואם אמבטי של ים מוכרין לו חוס כשכילו: ומיירי עמו במטה. ולא חיישין שמה יישן אצלו: ואוכל עמו על השולחן. ולא חיישינן שמה יאכל עמו דכיון שהורו סתמא שנותן זה את זה כפי משני אכנסתן על שולחן או כפי
זה בענין: מן התחמוי החור. מפרש בגמרא: אכוס של פועלין. כל גדול באכוס של בהמה איש שיש בו מאכל חרבה לא יאכל עמו: לא יעשה עמו באומן. כשורת הכרסים לא יחפור עמו כפי שהווא חופר את הקרקע ומהותו: גמ' גדולה
בימות הגשמים. מותר שהווא מתרחק ממנו ואין מחמומו וקטנה בימות החמה מותר מפני שהווא מעטער מותר החום: ומיירי עמו בקטנה. דבוינה בעלמא אין חוספת חום: התחמוי החורר לבעל הבית. לאחר שאכלו מה שבקערה מחזירין אותה לבעל"ב
וממלא אותה עד שיאכלו כל שכנס חלכך אפילו אוכל יותר מחצירו אינו נזהר מזה חצירו ודכלאו לא גזרינן להם כל שבסע:

דף מא.

גמ', בחוסר כל א"ר אמי אמר רב בלא נר ובלא שלחן

קושיא:

יש לעיין, למה הוצרכה הגמ' לפרש כוונת הפסוק לענין דברים מסויימים, ולמה לא מפרשין הפסוק כפשוטו, דחסר כל ממש.

תירוץ:

המהרש"א (ח"א ד"ה ובחוסר כל) ביאר, דא"א לפרש כוונת הפסוק לענין חוסר כל ממש, דהא לעיל מזה כתיב 'ברעב ובצמא ובעירום', ואם 'חוסר כל' היינו דחסר כל ממש, א"כ למה הוצרך הפסוק לפרש דברים אלו.

גמ', ר' חסדא אמר בלא אשה

קושיא:

יש לעיין, למה 'בלא אשה' נחשב 'חוסר כל', שלכאו' חסר לו רק דבר מסויים, דהיינו אשה, ולא 'כל'.

תירוץ:

בספר עץ יוסף (לעין יעקב, ד"ה בלא אשה) ביאר, שמי שיש לו אשה נוח לו טפי לסבול כל צרה, שאשתו מסייע לו ומנחמו, אבל מי שאין לו אשה קשה לו לסבול כל צרה וצרה, שאין לו מי לסייעו ולנחמו. [וע"ע בעיני יעקב (שם ד"ה ר' חסדא) ובפרשת נדרים (ד"ה בחוסר) שביארו בדרכים אחרים].

גמ', דא קני מה חסר דא לא קני מה קני

קושיא:

יש לעיין, מה ניתוסף בלשון זה, הא כבר אמרו 'דדא ביה כולא ביה ודלא דא ביה מה ביה'.

תירוץ:

הקרבן אורה (ד"ה דדא ביה) ביאר, שניתוסף בזה, שאף מי שיש בו דעת מצד עצמו, מ"מ אם אינו טורח את עצמו לקנות דעת מחכמים אחרים, לאו כלום הוא. [וע"ע במהרש"א (ד"ה אלא) ובעץ יוסף (לעין יעקב, ד"ה דדא) שביארו בדרכים אחרים].

גמ', גדול נס שנעשה לחולה

קושיא:

יש לעיין, מהו הנס הגדול שנעשה לחולה, הא אפשר לרפאות חולה בדרך הטבע, על ידי סמים.

תירוץ:

בבן יהוידע (ד"ה גדול) ביאר, שכוונת הגמ' היא לדבר זה גופא שהטביע הקב"ה בטבע העולם שיוכל חולה להתרפאות ע"י סמים, שזה נחשב נס גדול. [ועיי"ש עוד בבן יהוידע, שהביא בשם המהר"ל לבאר באופן אחר].

גמ', גברא גבוה הוה רכיב גירדונא זוטרא

קושיא:

יש לעיין, היאך חזינן ממעשה זו את הכלל 'כיון שהגיע קיצו של אדם הכל מושלים בו', הא בדרך הטבע יוכל פרידא להשליך אדם הרוכב עליו ולהמיתו.

תירוץ:

בבן יהוידע (ד"ה שכיב) ביאר, שכיון שהפרידא היה זוטרא, והאדם היה גברא גבוה, הרי בדרך הטבע יוכל הרוכב לירד מן הפרידא כשרואה שאינה מהלכת בטוב, ולא יוכל הפרידא להשליכו. [וע"ע בעץ יוסף (לעין יעקב, ד"ה איסתת) שביאר באופן אחר].

דף מא:

מתכוין להנאת גופו, והמודר נהנה רק ממילא, ומבואר בר"ן בכמה מקומות (לה: ד"ה הא, לו: ד"ה אלא) שבכה"ג ליכא איסור.

תירוץ:

בספר זכרון להגר"ח שמואלביץ (עמ' תנב) מובא בשם הגר"ש שקופ לתרץ, דמש"כ הר"ן דמותר היכא שמתכוין המדיר להנאתו, זהו רק כשנהנה המודר מ'מעשה' שעושה המדיר, משא"כ כאן דנהנה המודר מעצם גופו של המדיר, ולא ממעשה שעושה. [וע"ע ברשב"א (לד.) שתירץ באופן אחר].

ר"ן (ד"ה אלא), וכשיש שם רופא אחר

קושיא:

יש לעיין, דאם כן לכאורה"ה לגבי השבת אבידה, שאם יש אדם אחר יהא אסור למדיר להחזיר האבידה, ולא נזכר חילוק זה לגבי השבת אבידה.

תירוץ:

הגליון מהרש"א (יו"ד סי' קכא סעי' ג) ביאר, שלגבי השבת אבידה אף אם יש שם אדם אחר מותר למדיר להחזיר האבידה, משום שאינו יכול לסמוך על השני להחזירה, משא"כ לגבי רפואה, יוכל לסמוך על רופא אחר, שהבעלים יבקש אחר רופא לרפאות בהמתו. [וע"ע בקרבן נתנאל (לרא"ש סי' ז אות ב) שתירץ באופן אחר].

גמ', ר' נחמן בר יצחק אמר לא היא ולא תירייקה

קושיא:

כוונתו צריכה ביאור.

תירוץ:

בספר תפארת ציון (ד"ה ר' נחמן בר יצחק) ביאר, על פי הא דאיתא בגמ' שבת (לב.) 'לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה', עפי"ז ביאר דברי ר' נחמן בסוגיין, שיותר טוב להתפלל על בריא שלא יחלה מלהתפלל על חולה שיתרפא.

גמ', אבל אומר לו סם פלוני יפה לה סם פלוני רע לה

קושיא:

מבואר בר"ן (ד"ה אבל) שטעם ההיתר בזה הוא משום שאינו אלא גרם הנאה, שגורם שיתרפא. ויש להקשות, שלכאורה יש למודר הנאה גדולה בזה שקיבל מן המדיר עצה טובה.

תירוץ:

הבית יוסף (סי' רכא ד"ה אבל) כתב, דצ"ל דאיירי במקום שאין רגילים ליטול שכר על העצה, אבל אין הכי נמי במקום שרגילים ליטול שכר על העצה, אסור למדיר ליתן למודר עצה טובה, שזה גופא נחשב הנאה גמורה.

משנה, אבל לא בקטנה

קושיא:

הטעם דאסור באמבטי קטנה מבואר בר"ן (ד"ה ורוחץ), דנהנה המודר מזה שעולים המים ע"י כניסת המדיר לאמבטי. וקשה, שהמדיר

דף מא

תוכן

- א. נפק"מ לדינא מב' לשונות הגמ' במעשה דרבי
- ב. באיזו חולה נוהגת מצות ביקור חולים
- ג. בקושיית הגליון הש"ס על הר"ן
- ד. אם יש מצוה לרפאות בהמתו של ישראל

(א) נפק"מ לדינא מב' לשונות הגמ' במעשה דרבי

א. סוגיית הגמ'

לחלוק כבוד לרבו במקום שנמצא שם גם רבו דרבו, שהרמ"א פסק שבכנה"ג מותר לחלוק כבוד לרבו, אולם הש"ך הביא בשם שו"ת שארית יוסף (סי' יט) דבכנה"ג אסור לחלוק כבוד לרבו.

ד. תלוי בנידון הנ"ל

וביאר הנדרי זריזין, דיסוד מחלוקת זו תלוי בנידון הנ"ל, אם חייב אדם בכבוד רבו דרבו, שהרמ"א נקט שאינו חייב בכבוד רבו דרבו, ולכן מותר לו לחלוק כבוד לרבו משום רבו דרבו, אולם הש"ך נקט שחייב בכבוד רבו דרבו, ולכן כתב דאסור לו לחלוק כבוד לרבו במקום רבו דרבו. וכתב הנדרי זריזין, שמחלוקת זו תלוי בב' לשונות הגמ' בסוגיין, כמו שנתבאר.

ה. מהר"ל

בחי' הגר"ח על הרמב"ם (מקואות פ"ט ה"ו) ביאר החילוק, דגבי מקוה שחסר שיעורו, המים כשרים מצד עצמם, אלא שחסרים שיעור מקוה, ולכן די בכך שהמים מחוברים למי מעיין כדי לטהר בכל שהוא כדין מעיין, משא"כ לגבי זוחלין, שהמים פסולים מצד עצמם [במי גשמים], לא די בכך שהמים מחוברים למי מעיין, אלא רק מי מעיין ממש מטהרין בזוחלין.

הגמ' מביאה מעשה עם רבי, שחלה ושכח תלמודו, ואזל ר' חייא ולמד תלמודו של רבי מההוא קצרא [כובס], וחזר ולימדו לרבי, ואמר רבי לההוא קצרא, 'אתה עשית אותי', ומביאה הגמ' עוד לשון בזה, דאמר רבי לההוא קצרא 'אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי'. ויש שכתבו שיש כאן מחלוקת גדולה בין ב' לשונות אלו, כמו שיתבאר.

ב. נדרי זריזין

הנדרי זריזין (למפרש ד"ה אתה) כתב, דב' לשונות אלו נחלקו אם חייב אדם לכבד רבו של רבו, שמצד א' י"ל שא"צ לכבדו משום שלא למד ממנו בעצמו, אך מצד ב' י"ל דחייב לכבדו משום שתורתו באה לו רק ע"י רבו דרבו. ללישנא קמא אמר רבי 'אתה עשית אותי', אני חייב בכבודך, ולישנא בתרא אמר רבי 'אותה עשית את חייא', דרק ר' חייא חייב בכבודך.

ג. מחלוקת הפוסקים

והביא הנדרי זריזין, שמצינו בזה מחלוקת הפוסקים, דהנה נחלקו הרמ"א (יו"ד סי' רמב סעי' כא) והש"ך (שם ס"ק מ) לגבי אם מותר לתלמיד

(ב) באיזו חולה נוהגת מצות ביקור חולים

א. סוגיית הגמ'

אברהם אבינו לא היה חולה שיש בו סכנה, ואעפ"כ מבואר מדברי רש"י והמהר"ל שמצות ביקור חולים היתה נוהגת בו.

ד. קושיית האחרונים

בספר פסקי תשובה (ח"א סי' רמב) הקשה על המהר"ל, אם כן למה לא מבארת הגמ' בסוגיין את דברי שמואל בפשיטות, דבא לאפוקי חולה באבר א', שלא נוהגת בו מצות ביקור חולים. ובספר זרע חיים (סי' כ) תירץ, שבאמת אין בזה חידוש, ופשיטא היא, ששם חולה שייך דוקא במי שחולה בכל גופו, ולכן נקטה הגמ' שבודאי אי"ז חידושו של שמואל.

ה. גדר חולה

בספר ביקור חולים בהלכה ובאגדה (עמ' קכג) הביא, שנשאל הגר"ח קנייבסקי, לפי דברי המהר"ל שחולה באבר א' אין בו ביקור חולים, אם כן האם יש ביקור חולים במי שנחלה בעינו ומצטער מאד. והשיב הגר"ח, שאם הוא בגדר חולה שנפל למשכב, כלומר שמרגיש שצריך לשכוב במטתו, יש בו מצות ביקור חולים.

הגמ' מביאה בשם שמואל, 'אין מבקרין את החולה אלא למי שחלצתו חמה', ומקשה הגמ', לאפוקי מאי, ומתרצת הגמ', דבא לאפוקי דאין מבקרין לא חולי מעיים ולא חולי העין ולא מחושי הראש, עיי"ש בגמ' הטעם לכל זה. ומסוגיא זו הקשו האחרונים על חידושו של המהר"ל, כמו שיתבאר.

ב. חידושו של המהר"ל

בריש פרשת וירא כתיב (יח, א) 'וירא אליו ה' באלני ממרא', ופירש"י, יום ג' למילתו היה ובה הקב"ה לבקר חולים. והקשה המהר"ל בגור אריה, למה המתין הקב"ה עד יום ג' ולא בא מיד ביום א'. ותירץ, שביום א' עדיין לא היה חולה בכל גופו, אלא באבר א' בלבד, ואין בו מצות ביקור חולים, ורק ביום ג' הגיע למדרגת חולה כל גופו, ונוהגת בו מצות ביקור חולים.

ג. היוצא לדינא

מדברי המהר"ל הנ"ל יוצא חידוש לדינא, שמצות ביקור חולים נוהגת רק בחולה שנחלה כל גופו, אבל לא בחולה שנחלה רק באבר א', אע"פ שבודאי הוא בצער גדול מחמת זה. [ואמנם א"צ חולה שיש בו סכנה, דהא

ג) בקושיית הגליון הש"ס על הר"ן

של המודר מעיקרא, ורק הצילו המדיר מהפסד. וא"כ גבי רפואת בהמתו, שמשביח בהמתו החולנית ולא הוי מבריא ארי בעלמא, למה מותר.

ד. סתירה בדברי הר"ן

בקונטרסי שיעורים (שיעור כב) ובברכת אברהם (עמ' פב) העירו, דקושיית רעק"א היא על הר"ן לשיטתו, שביאר טעם ההיתר של השבת אבידה משום מבריא ארי כמו שנתבאר, אבל לדברי הרא"ש (לג: ד"ה מידעם), שביאר טעם ההיתר השבת אבידה משום דמצוה קעביד, אתי שפיר הדמיון בין רפואת בהמה להשבת אבידה.

ה. תירוצם של האחרונים

האחרונים הנ"ל תירצו קושיית רעק"א, דגם הר"ן מודה דעיקר ההיתר דהשבת אבידתו הוא דמצוה קעביד, אך הר"ן סובר דטעם זה מספיק להתיר רק באופן דומה למבריא ארי, דלא ניתן למודר ממון חדש, ולכן נקט הר"ן דגם רפואת בהמתו מותר, דהא מצוה קעביד וגם לא ניתן למודר ממון חדש, שרק החזיר בהמתו למצבה הראשונה כשהיתה בריאה.

ד) אם יש מצוה לרפואת בהמתו של ישראל

ד. ביאורו של הברכת אברהם

הברכת אברהם (עמ' פב ד"ה ונראה לבאר) ביאר סברת הרא"ש והתוס', דמצות השבת אבידה מחייבת את האדם להציל ממונו של חברו מהיזק, אבל אינו מחייבת אותו להשביח ממונו של חברו כדי להציל ממונו, כמו שאין חיוב לבנות כותל בשביל בהמותיו של חברו כדי להצילם מן הזאבים, ולכן אין מצוה לרפואת בהמתו, כיון שהושבח הבהמה ע"ז.

ה. ב' מיני רפואות

בשו"ת משנה הלכות (חט"ז סי' נז) כתב, דיש לחלק בזה בין ב' מיני רפואות. א', גבי בהמה המסוכנת למות גם הרא"ש והתוס' מודו דאיכא מצוה לרפואתה, משום השבת אבידה, כיון שיש בזה הצלת ממון חברו, ב', גבי בהמה חולנית שאינה מסוכנת למות נקטו הראשונים הנ"ל דליכא מצות השבת אבידה, כיון שאין בזה הצלת ממון חברו מהיזק גמור.

א. סוגיית הגמ'

הגמ' בא לבאר הא דקתני במשנה (לעיל לח:): 'מרפאהו רפואת נפש אבל לא רפואת ממון', ומבארת הגמ' במסקנא, דרפואת נפש היינו רפואת גופו של המודר, ורפואת ממון היינו רפואת בהמתו של המודר.

ב. דברי הר"ן

הר"ן (ד"ה אלא) כתב, דע"כ איירי באופן שיש שם רופא אחר, ואעפ"כ מותר לרפואת גופו של המודר, משום 'שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות', אבל אסור לרפואת בהמתו. אמנם כתב הר"ן, שבאופן שאין שם רופא אחר, מותר לרפואת אף בהמתו, משום שכמו שמותר להחזיר אבידת המודר, כמו כן מותר לרפואת בהמתו, דאין לך השבה גדולה מזו.

ג. קושיית הגליון הש"ס

בגליון הש"ס תמה רעק"א על הר"ן, היאך אפשר לדמות רפואת בהמתו של המודר להשבת אבידתו, הרי הטעם דמותר להשיב אבידתו מבואר בר"ן לעיל (לג: ד"ה מידעם), דנחשב כמו מבריא ארי, שהאבידה היתה

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מבארת הא דקתני במשנה 'מרפאהו רפואת נפש אבל לא רפואת ממון', דרפואת נפש היינו רפואת גופו של המודר, ורפואת ממון היינו רפואת בהמתו של המודר. ומצינו מחלוקת הראשונים בביאור הציור של המשנה, כמו שיתבאר.

ב. מחלוקת הראשונים

הר"ן (ד"ה אלא) כתב, דאיירי דוקא בציור דאיכא רופא אחר, דאל"כ מותר לרפואת בהמתו של המודר, משום דמצוה קעביד, דמקיים בזה מצות השבת אבידה, שמציל ממונו של חברו. אולם הרא"ש (ד"ה רפואת ממון) והתוס' (ד"ה רפואת ממון), כתבו דאיירי אפילו באופן דליכא רופא אחר, דליכא מצוה לרפואת בהמתו של המודר.

ג. שיטת הרא"ש והתוס' צ"ב

נמצא, שנחלקו הראשונים הנ"ל אם יש מצוה לרפואת בהמתו של ישראל או לא, דהר"ן נקט שיש בזה מצות השבת אבידה, אולם הרא"ש והתוס' נקטו שאין בזה מצות השבת אבידה. ושיטת הרא"ש והתוס' צ"ב, למה אין בזה מצות השבת אבידה, הרי יש בזה הצלת ממון חברו, דומיא דהשבת אבידה.

דף מא

בענין אישתא (fever)

באגרות משה (שם) כתב, שהוא דווקא אם החום רק מחמת צינור וכדומה, אבל אם בא מחמת חולי פנימי כגון מכת אבר וכדומה פשוט שזהו חולי של חלל ממש ומחללין עליו את השבת.

וכן כתב בחוט שני (שבת ח"ד פרק פט) וז"ל "אם ידוע שיש סיבת למחלתו באבריו הפנימיים שאחד מאבריו הפנימיים מקולקל כגון אנגינה (tonsillitis) יש לחוש בזה לסכנת נפשות, [אפילו אם אין לו חום גבוהה כל כך], ומ"מ הכל לפי הענין". ומובא שם מעשה עם החזו"א, שאדם צעיר נחלה עם אנגינה ביום הכפורים וחומו היה רק בערך 102°F , והורה לו החזו"א לחלל יוה"כ בשתיית מים הרבה מחמת סכנה. ומסיק החוט שני "ומ"מ אף בחום כמו 104°F עם אנגינה מותר לשתות הרבה ביוה"כ דהוי סכנה".

ולכאורה כל הנ"ל הוא רק לגבי אנשים בריאים, אכן עי' באג"מ (שם) שהורה לענין תינוקות "אם רואין שמצטער ביותר וכדומה לזה מה שניכר שהוא חולה אף שהחום הוא קטן רק יותר ממאה מחללים, סוף דבר אם רק לא ברור להו להחשיב שהוא מעט חום מחללין". והוסיף בשמירת שבת כהלכתה (פי"ב סעי' יא) דה"ה בזקנים. ולכאורה ה"ה באנשים בעל מערכת חיסונית מדוכאת (immunocompromised) שאפילו בחום לא גבוהה כל כך יש חשש סכנה ממש.

ולענין אם מותר למדוד החום בשבת, עי' בארחות שבת (ח"ב פ"כ אות מו) שאם אין לו אלא מדידת חום דיגיטלי (digital thermometer), מותר להשתמש עמו במקום שיש חשש סכנה, דלא גרע משאר מלאכות שבת שמותר בחשש סכנה, אבל אם יכול ע"י שינוי עדיף בזה, שאין זה מגרע כלל אופן המדידה.

מובא בגמ' "האי אישתא כי לאו דפרוונקא דלמאכא דמותא מעלי כחיצורא לדיקלי חד לתלתין יומין וכי תירייקי לגופא." והר"ן ביאר המשל, שדומה ל"הוצין שסביב הדקל ששומרים אותו מבמהות וחיות, תרייקא מרקחת מועיל". וע' בפירוש עץ יוסף על העין יעקב, שהוסיף ביאור "שע"י החמימות והאש הגדולה נתכת הליחות הרעות אשר ישתרשו בקרב האדם ומוסיף מרוצת הדמים למרבה". ומבואר מכל זה שמצד אחד יש מעלה באישתא שמועיל לרפאות עצם החולי. אכן מצד שני הגמ' מביאה בשם ר' נחמן בר יצחק שצעק "לא היא ולא תירייקי." והוא לכאורה משום סכנה שבא עם אישתא. וכן הוא בגמ' פסחים (כה:): "האי אישתא צמירתא נמי כשעת הסכנה דמיא." וכן מצינו בגמ' ע"ז (כח). "אישתא צמירתא כמכה של חלל דמי ומחללין עליה את השבת".

דין זה נפסק בשו"ע (או"ח סי' שכח סעי' ז) וז"ל "מחללין שבת כו' על מי שיש בו קדחת חם ביותר עם סימור". ועי' במשנ"ב (שם ס"ק יט) שביאר לשון "סימור" וז"ל "הנקרא שוידערי"ן (chills) בלשון אשכנז, שבא הקרירות החמימות בפעם אחת, לאפוקי קדחת המצוי, שבא מתחלה הקרירות ואחר כך החמימות, אין זה בכלל חולה שיש בו סכנה ומכל מקום ע"י אינו יהודי מותר לחלל עליו שבת". ולכאורה יוצא מדבריו, שסתם חום אפילו אם הוא גבוה, אם לא בא עם צמרמורת, אין מחללין עליו את השבת. אכן כבר הורו כמה מפוסקי זמנינו שבחום גבוה כמו $101^{\circ}\text{F}/102^{\circ}\text{F}$ יש לחלל השבת, שזה נחשב ספק סכנת נפשות אפילו בלא צמרמרת. וכן כתב באגרות משה (או"ח ח"א סי' קכט). וי"א שצריך חום קצת גבוה מזה כמו 401°F להיחשב סכנה. וכן כתב בשבט הלוי (ח"ג סי' לו). אכן אינו תלוי רק בצמרמרת או חום גבוהה, שהפוסקים נותנים עוד סימנים שנחשבים חשש סכנה.

דף מא

בענין אי יש מצות השבת אבידה לרפאות בהמת חבירו

תמצית הסוגיא:

וצ"ב דעת התוס' והרא"ש מהכ"ת שלא יהא מצות השבת אבידה לרפאות בהמת חבירו, הא סוף כל סוף יהא הפסד ממון לחבירו והך רופא יכול להחזירו. ונאמר בזה כמה דרכים כמו שיתבאר, א' ר' מאיר שמחה פי' דמיירי שבלא"ה לא תמות הבהמה, ורק לזמן מסויים לא יוכל לעבוד, וליכא מצוה להצילו מחמת שכר העבודה דאין דין שבת בבהמה. ב' בדברות משה בב"מ תי' דמיירי כשליכא הפסד להבעלים בהך חולי של הבהמה. ג' ברבינו אברהם מן ההר משמע דכיון דאפשר להרוג הבהמה א"כ לא שייך בה השבת אבידה [לכאורה כעין הדברות משה]. ד' בברכ"א פי' דמצות השבת אבידה אינו מחייב להרוויח ממון חבירו כדי שלא יהא נאבד, וכגון מי שבהמתו בורחין ממנו אטו האדם חייב לבנות לו גדר, וכמו"כ כאן.

תנן במתני' לעל (לח:) דהמדיר את חבירו מרפאו רפואת נפש אבל לא רפואת ממון, והגמ' מבאר דמרפאו רפואת גופו של מודר, אבל לא רפואת בהמתו. וצ"ב היתר לרפואת גופו ומ"ש בהמתו דאסור. ובר"ן ורוב ראשונים מבואר דיסוד ההיתר לרפואת גופו הוא משום 'דמצוה קעביד' ודוקא ברפואת גופו יש מצוה ולא ברפואת בהמתו ולכן רק הותר ברפואת גופו.

אבל הא גופא נתקשו הראשונים מאי שנא רפואת גופו מרפואת בהמתו דלכאורה גם על בהמתו איכא מצוה לרפאותו משום השבת אבידה, ונאמר בזה כמה דרכים. א' הר"ן כתב דצ"ל דמיירי דיש רופא אחר שיכול לעשות הרפואה, ולכן ליכא השבת אבידה על בהמתו [דאחר יעשהו] אבל רפואת גופו מותר דלאו מן כל אדם זוכה להתרפאות, ומקור הדברים בירושלמי [ולפי"ז כשליכא אחר שפיר הותר גם לרפאות בהמתו]. ב' תוס' והרא"ש פירשו דלא ציוה התורה מצות השבת אבידה על רפואת בהמתו.

תמצית מראי מקומות

א. גמ'

אלא רפואת נפש גופו רפואת ממון בהמתו.

ב. ר"ן ד"ה אלא

מבאר דכשאין רופא אחר אז אין לך השבת אבידה גדולה
מזו לרפאות בהמת חבירו ומותר [משמע משום מצות
השבת אבידה] ורק מיירי כשיש שם אחר, ואעפ"כ מותר
רפואת גופו דלאו מן כל אדם זוכה להתרפאות.

ג. רא"ש ד"ה רפואת נפש, וד"ה רפואת ממון.

ביאר דמיירי כשנכסי רופא אסורין על החולה, דמצוה קא
עביד ואין נוטלין עליה שכר. משא"כ לגבי בהמת חבירו
דלאו מצוה קא עביד ביאר שהתורה לא צותה לרפאות
בהמה של חבירו.

ד. תוס' ד"ה אלא, וד"ה רפואת.

ביאר כהנ"ל דרפואת גופו מותר דמצוה קעביד, ורפואת
בהמתו אסור דאינו מצוה לרפא לו בהמתו.

ה. ירושלמי נדרים פ"ד ה"ב.

שאלו מהו החילוק והשיב בב' אופנים: א' כאן במדירו מגופו
כאן במדירו מנכסיו, ב' בדאיכא אחר ולא מן כל אדם זוכין
להתרפאות.

ענף ב' קשה על הרא"ש ותוס' תמיהת הר"ן נימא דיש השבת אבידה לרפאות בהמת חבירו

ו. ר' מאיר שמחה כאן.

ביאר דמיירי במכה שסופו לחזור, ולכן באדם דיש שבת
באדם שפיר הוי מצוה לרפאותו משא"כ בבהמה דליכא
שבת בבהמה.

ז. דברות משה בבא מציעא ס' ל' ענף ב'.

מקשה על תוס' והרא"ש מהכ"ת שלא יתחייב משום
השבת אבידה לרפאות בהמת חבירו. ומצדד דבאמת יש
חיוב, ורק הכא במאי עסקין שאין לו הפסד כגון שיכול
לשוחטו ולמכור הבשר לאותו שויות ממון.

ח. רבינו אברהם מן ההר.

כתב כיון דאפשר דמרפא לה ואפשר דקטלה לה, לכן לא
שייך בה השבת אבידה [ומשמע כעין דברות משה דלעיל]

ט. ברכת אברהם.

נתקשה כהנ"ל, וצידד דאינו נכלל בחיוב השבת אבידה
להוסיף ממון לחבירו באופן שזהו העצה היחידי להצילו,
ולמשל לא יתחייב אדם אחר לבנות גדר או לבנות בית
להציל בהמות חבירו.

י. **בינת ראובן** ד"ה בנדרים.

מיישב כעין הברכ"א דהשבת אבידה הוא רק כשהדבר בעין
אלא שנאבד מן הבעלים אבל במקום שעצם הדבר אבד
ערכו משווי' האמיתי אז אינו חייב להשלים את הדבר, ע"ש.

יא. **פרי חיים** סי' ק"ט.

מביא כל הנ"ל בביאור רחב ובטוב טעם ע"ש, ומשם נובע
כל דברינו דלעיל.

מסכת נדרים*

יקיז לה דם תמות וכו'. זה הוסיף על לשון רמב"ן, וטעמו דדעת הרא"ש דכולא סוגיין מיירי באין במחלה זו סכנה, דאי לאו הכי פשיטא דמרפאהו, ואפילו יש אחר דפקוח נפש דוחה כל מצות שבתורה, רק מיירי במכה שצמתה ידו וסופו לחזור, בכה"ג גם בבהמה מיירי, ובוזא אין מצוה לרפאות בהמה, כיון דאף אם עשה בידים מיפטר, דאין דין שבת בבהמה וכו"ש בתוספות סנהדרין (פ"ד:); ד"ה הכחישה באבנים, לזה אין מצוה לרפאותה, אולם הר"ן והר"מ סברי כפסק רבנו חיים בתוס' גיטין (מ"ב:); ד"ה ושור, דכיון דבהמה למכירה קאי הוי נזק, אם הוי השבת אבודה, לכן הרא"ש בש"י תוס' קאי, ורבנו הטור דייק בשיטת אביו, ודוק.

ס"ז ע"ב ומינה ארוס מיפר בקודמין. יעוין ר"ן ורא"ש, וזה לא נזכר שיהא ארוס מיפר בקודמי אירוסין, רק לקמן (ע"א). דריש מונדריה עליה יעו"ש וזה לא נזכר כאן. [ועיקר הילפותא הוא מדמקיש קודמי הויה ראשונה לשניה ג"כ דאין היקש למחצה, וכמו דמיפר ארוס אחרון נדרים שנראו לארוס ראשון, כן ארוס מיפר נדרים שנראו לאב, וזה ברור, ועי' ר"ן] ולכן פירש"י ברור דהכונה דארוס מיפר בקודמין לנשואין מיירי הכא, ומוכיח מזה דעל כרחין אם תאמר דארוס לחודיה מיפר בנדרים ארוסה, אם כן אמאי אין בעל אחר נשואין מיפר נדרים שנדרה בעודה ארוסה, כיון דקודם נשואין היתה ברשותו להפר נדרים, ואחר נשואין היא ברשותו ולא יצאת מרשות לרשות, ועל כרחין דבעודה ארוסה אינו מיפר אלא באב בשותפתיה דאב, וכי פקע אב לא מיפר, וכמו אם נתבגרה באירוסין דאינו מיפר כן בנשואין, וזה ברור.

אף אם נאמר דגרשין גבי ארוס כהקמה דמי, משום דנפקא מרשותיה לרשות אב, אם כן בארוסה שהשיאה אביה ונפקא מרשותו לרשות בעל, הוי כאלו הקים לה אב, וזה בעי לומר נהי דאין צורך לאב להפר, מכל מקום אם קיים מוקם ותו החופה כהקמה דמי, לכן לא מצי להפר בעל בקודמין.

וי"ש לומר דרשב"א פ"י לקמן דגרשין כשתיקה דמי, יעוין ר"ן לקמן ע"ב. ועוד דאמאי אינו מיפר בשלא שמע האב בקודמין, ועוד יש לחלק כמובן, כיון דאין צורך להפרת האב בעודה ארוסה, תו לא הוי הנשואין כהקמה, ודוק.

ד' ע"ב והרי חטאת יולדת דלא אתי לכפרה וכו'. פירוש אם תאמר דזה סברא לפוטרו מבל תאחר, אם כן איך אמרת דבחטאת יולדת איתא בל תאחר, וכי תאמר דילפת גם כן מחטאת נזיר, הרי לא דמי דחטאת נזיר אף דאין החטאת בא בנדר, מכל מקום סיבתו של חיוב החטאת הוא הנזירות בא בנדר, כדפירש רבנו בפ"י המשנה פ"ב ובחיבורו יעו"ש מה שאין כן בחטאת יולדת, וע"כ דמשום זה אין סברא כלל לפוטרו מבל תאחר, ודוק.

ו' ע"א רש"י ד"ה דבריו קיימים וכו' שאם אמר ה"ו עלי חטאת אע"ג דלא היה מחויב. כוונתו דכמו דנתבאר בחי' קדושין (נ' ע"ב) דמצי להפריש חטאת שני אע"ג דכבר הפריש חטאתו כל זמן דלא קרב והוי כמו מותר חטאת דרועה יעו"ש דלא כתוספות במנחות (פ'). יעו"ש אם כן מפרש ה"ו חטאת כו' אע"פ שהוא חייב חטאת, פירוש שעדיין לא הפריש וחייב להפריש חטאת אחד, מכל מקום לאו לשון הקדש הוי, והוי חולין. אבל כי אמר ה"ו חטאתי אם היה מחויב חטאת, פירוש שמחויב להפריש חטאת דבריו קיימין, אבל אם כבר הפריש לחובתו חטאת, ואינו מחויב להפריש לא אמר כלום ואינו חטאת, אבל כי אמר ה"ו עלי אף דאינו מחויב להפריש חטאת, היינו שכבר הפריש הוי כמאן דמפרישו לאחריות וקדוש קדושת חטאת ודינו כמו מותר חטאת דרועה, ואם נאבד הראשון השני קרב, ויעוין תוס' פסחים (צ"ז:); ד"ה הפריש שתי חטאות לאחריות, ודוק.

ובשיטתו אולו רבנן בתוספות חולין (מ"א:); ולכן מייתו דכי לא אמר לשם חטאתי אע"ג דאמר ה"ו חטאת לא אמר כלום, פירוש היכי דכבר הפריש חטאתו רק לא הקריבו עדיין, בזה בעי שיאמר לשם חטאתי או עלי. ותמן בחולין מכוון הגמ' שמחויב להקריב, אבל כבר הפריש חטאתו, וזה נכון. ויעוין טורי זהב (יו"ד סי' ה' סק"ד) ודוק.

מ"א ע"ב רפואת ממון בהמתו. בפ"י הרא"ש דלאו מצוה קא עביד וכו' שהתורה לא צותה לרפאות בהמתו של חברו. ובפסקי הרא"ש העתיק דברי רמב"ן ז"ל והא דמרפא בהמתו וכו' משום דהוי כמחזיר אבדתו כו' אבל אם ראה שבהמתו אחזה דם ואם לא (* לעיקר החדושים לנדרים עדיין לא זכיננו, ואלו הם אך הוספות אשר הוסיף רבנו בשנת תרע"א, וראה בהקדמה.

הנאה. תמחוי. מפרש בגמרא. גדולה מטה רחבה מותר והוא שיתרחקו זה מזה שאין מחממין זה את זה וליכא הנאה. בימות החמה. דאית ליה צער בחימומו. ומזיע. אשטובא בלעז, ואין בה מים, וכשנכנס שם ליכא הנאה אלא צער, שמקררו ונוטל חלקו מחום המזיעו, והלכה כרבי יהודה. ואף על פי שלא הביא זה הר"ם⁸⁸ אלא כרבי יהודה דמתניתין, משום דמטה גדולה לאו ישן עמו הוא דודאי במרוחקין איירי, ומזיע ודאי צערא אית ליה וודאי מותר.

מטה ושולחן. כל הני מיירו שאינם מהאוסר אלא מבעל הבית הם. על השלחן. זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. מן התמחוי. כלי שנותנין בו מזון לשניהם. איכא מאן דאמר שהטעם שמה שנותנין שם הוא משניהם, ושמה יאכל ראובן הנאסר בנכסי שמעון יותר משמעון ונמצא שמחלק שמעון נהנה⁸⁹. וזה אינו, שהרי אין להם במה שמניחין לפנייהם אלא מה שאוכלים, והואיל ואוכל שמעון מה שיטב לו אין לראובן שום הנאה ממנו. והר"ם⁹⁰ פירש שמא יקרב אותה שמעון לפני ראובן, אי נמי שיניח שמעון החתיכה היפה ולא יאכל ממנה כדי שיאכל אותה ראובן. ורבינו שלמה פירש שמא יתן שם בעל הבית חתיכה יפה לכבוד שמעון ויאכלוה שניהם, ונמצא שנהנה ראובן כשמעון⁹¹. לבעל הבית. פירש הר"ם⁹² אם

כדאמרינן בריש בבא קמא⁸⁴ אינו זוכה להתרפאות מכל אדם, אבל כבהמה יש לחלוק בזה. כן נראה פירוש הירושלמי. דודאי ליכא מאן דאמר דרפואת נפשות לא הויא מצוה, והואיל ומצוה היא אפילו אדריה מגופיה מותר. ועוד דאי אמרת דהאי כאן דתני כל חד וחד איירי חד ארפואת נפשות, מאי קא מויתב אפילו רפואת נפשות נמי לא, הא אוקימנא בשאין שם מי שירפאנו, אלא לאו כדפרישנא. ומסתברא דהלכה כאמורא קמא ורפואת בהמתו לא שריא אלא דאדריה מממוניה דאמר נכסי אסורין עליך⁸⁵, אבל אדריה מגופיה דאמר הנייתי אסור עליך, אסור לרפואת בהמתו, דליכא מצוה ולאוי השבת אבידה היא, דאפשר דמרפא לה ואפשר דקטיל לה, הילכך לא שייך בה מצוה דהשבת אבידה, אבל גבי אדם בספק נפשות שייך ביה מצוה דכתיב⁸⁶ והשבותו לו ודרשינן⁸⁷ לרבות אבידת גופו, כלומר שאם יראה הפסדו ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו מצוה עליו להצילו, וכן נראה דעת הר"ם שלא הביא כלל הירושלמי, ובעל התשלוש הביאו, ונראה שפירשו בענין אחר ולא נתבררו לי דבריו.

אמבטי. טינא בלעז. גדולה. שיש שם מים הרבה ואין כאן הנאה. בקטנה. לא, שכשנכנס במים מגביה עליו המים. בימות החמה. מותר לישן עמו במטה, שהחימום שמחממו אין לו

בסעיף ה' וכע"ז בערוך ערך תמחוי ובמאירי בטעם הראשון (וכן משמע מלשון הרא"ש בפירושו ד"ה התמחוי החוזר).

90. בפירוש המשנה כאן ובהלכות נדרים פרק ו' ה"ט.

91. אולי צ"ל משמעון, וכע"ז פירש המפרש ויעויין במאירי שפירש כן בפירושו השני.

92. בפירוש המשנה כאן ובפ"ו מהל' נדרים ה"ט.

84. ב"ק ב, ב.

85. יעויין בדברי רבינו לעיל לט, א, ד"ה בשנכסי, ויעו"ש בהערות.

86. דברים כב, ב.

87. סנהדרין עג, א.

88. בהל' נדרים פ"ו ה"ט (ויעו"ש במרכה"מ שעמד על דברי הרמב"ם).

89. כן כתב הטור בס"י רכא והעתיקו השו"ע שם

להקשות גם על הסיפא בשהבהמה והמשא של העכו"ם
שכתב הרמב"ם שהייב רק משום חיבה הא יש נחייב
גם משום דין פריקה.

ענה ב

והנבון נע"ד דיש להבין דין לער צע"ה בפריקה
שנכחורה המורה דהי שער צע"ה דהי
הוא רק שאסור לעשות מעשה לערס חבנ כשיש נהם
לער וציד האדם נהסיר לערס חינו מחוייב כדחזקין
מהא שאינו מחוייב זון בהמה שאינה שלו וכן הפקר
אף שמתעשרת מרעב חס לא יהיה הפסד נהבענים
מזה שתרעב חיבה שעות. וכן לא מלינו שמחוייב גרפה
בהמות שג הפקר ונהליגס מטביעה וכדומה, דהא
נחמדם זה רק באדם מדין השבח גופו, ובהמות שג
ישראל מדין השבח חבדו נהר"ן נדרים דף מ"א
שכתב דבאין שם רופא אחר שרי המדיר גרפאותה
דהא תנן מחזיר לו חבדו ואין נך השבח גדולה מזו
וכן הוא בפסקי הרא"ש, והחוס' והרא"ש בפירושו
שם סברי דחינו מליה גרפה לו בהמתו שלא הוב
כמו מחזיר חבדו וגשון הרא"ש בהתורה לא לוחם
לרפאות בהמה של חבדו. (ועם החוס' והרא"ש
תמוה דמ"ט לא יהייב לרפא מדין השבח חבדו הא
גם נזון הוא מחוייב כמפורש נעיל בדף כ"ה שער
שימכור מחוייב זון את הבהמה שאלה, וממילא גם
כשיראה בהמת חבדו חבדו והבענים חוגם שם
והיא רעבה באופן שתתכחש ותמות ודאי יש נחייבי
לערות ולזון אותה וגם להוליא משנו ולגבות אח"כ
ממנו מה שהוליא, וממילא כשהבהמה חיה והיא
יכונ לרפאותה והבענים חין יכולין יש נחייבו לרפאותה.
ואולי חייבי החוס' והרא"ש בפירושו כשליכא הפסד
להבענים גם חס לא ירפאה כגון שדמי צער
כשישחטנה הם כדמי רדיא, או שהיא מחנה כז שר
מתערת מהחולי ולא תחבטל מהמנאכה והבענים
עכ"פ רולים שגא תלטהר, ונהר"ן והרא"ש בפסקיו
חייבו באם יהיה לי הפסד. חבל לא משמע כן בחוס'
ופי' הרא"ש דהא סתם חוגי הוא מכחיש את
הבהמה, ואף חס דמי צער יקרים כרדיא הא עכ"פ
כיון שהבענים רולים שתהיה בשביל כושרא דהיותה
נמי יש נחייב מדין השבח חבדו כדאיתא נקמן בדף
ל"ג ונ"ע). עכ"פ אף נהר"ן שהייב לרפאות בהמות
הוא רק בשל בעלים מדין השבח חבדו ולא מדין
לער צע"ה שזה היה שייך אף בשג הפקר, וא"כ
אף לפרוק לא היה לן נחייב מדין לער צע"ה שהרי
חינו עושה מעשה לערס.

נגמ' להוכיח מתחת משאוי משאוי שיכול לעמוד זו
שצבריותא זו שהוא כריה"ג, הא גם רצק אפשר דרשי
תחת משאוי אף מפרשי לענין שיכול לקבל שבר. וזה
קשה גם על החוס' דחירונו דניהא ניה נשנוי כריה"ג
כדמוכה דאיתא כותיה, הא גם לרצק אפשר לאוקמי
גם הסיפא וליכא הוכחה לדידהו שסברי דשייך גדרוש
לענין שנוטל שבר. אף אולי יש לדחוק דמה שמוכח
מתחת משאוי שהוא כריה"ג הוא משום שמלינו שהוא
דריש לזה חבל הוא דוחק, ועיין בשע"מ צ"ס
הרעב"ה שהקשה זה ותיירן כהדוחק.

עוד קשה שיטת הרמב"ם דסובר לער צע"ה דהי
לכן פסק בפ"ג מרואה ה"א שהייב אף ביתר
על משאוי וגם מחייב צרצק ובעומד מדגא הינק
כדאיתא צ"מ ה"ט, ימ"מ פסק צה"ה שבהנך וישב
לו פטור לגמרי דלא כתב שצער חייב וכן הקשה
צעה"מ על הרי"ף. וכן צבהמת עכו"ם כתב שפטור
ומשמע אף מפריקה דהא כתב שצחמר ישראל לריך
לפרוק ולטעון וצגמ' הא מחייב בפריקה. ועיין צ"מ
שכתב שכוונת הרמב"ם שפטור הוא רק מנטעון וגם
דייק זה מנשנו שכתב בהמת עכו"ם ומשא של ישראל
והעכו"ם מחמר חינו זקוק לה יאם לאו חייב לפרוק
ולטעון שמשמע דצריש חינו חייב צחרוייהו חנה
צחא וגם הדרישה סימן ער"צ פירש כן והוא פירוש
תמוה דהרי אדרבה הוא כמפורש שאינו זקוק אף
לפרוק ורק באם לאו חייב לפרוק ולטעון. וכן בשוגא
כתב צה"ד שאיירי בשוגא ישראל וקאי גם ענ
פריקה שהרי כתב השוגא שגאמר צחורה לא מהומה
העולם הוא חלא מישאל וצחורה הא כתיב שוגא
צפריקה הוא דכתיב וכמפורש גם צ"מ והא צפריקה
יש לחייב גם בשוגא עכו"ם ועיין צעה"מ שהקשה
זה על הרי"ף שסתם דצרו.

עוד הקשה הטור על הרמב"ם שכתב צבהמת ישראל
ומשאוי של עכו"ם חייב לפרוק משום לער ישראל
והא יש צה מלות פריקה צודאי כיון שהיא צבהמת
ישראל, ומש"כ המרשים שהביא צ"י וצ"מ דודאי
חורה לא משמע חלא צשהכל של ישראל חלא משום
לער דישאל חייב נמי משום לער צבהמה והיינו
טעמא דסיפא דכיון דאין הכל של ישראל חין באן
מלות פריקה וטעינה כלל ומשום לער דישאל שייך
אפילו צעעינה חייב לא מוכן כלל דהא מגמ' משמע
צפריקה יש לחייב אפילו צשכולו של עכו"ם.

עוד הקשה צ"י על הטור למה לא הקשה גם על
הרישא צעכו"ם מחמר צבהמתו והמשא של
ישראל דלחייב צפריקה משום לער צע"ה, וכן יש

לא נחשב אלא כגרמא בעלמא כיון דעיקר המעשה הוה מעשה מאור להליל מהפסד, ולא איכפ"ל מה דע"ז משצית, ורק היכי דנותן ממנו דל"ש כל הכיתא של מאור, דזכ שייך רק על מעשה דז"ה הוא דאסור. והא דלעיל בסוגיא חזר מדעם דנפשי קמהדר לי, היינו משום דאיכא למיד שם דנכסי מחזיר אסורים על צל האצידה אסור להחזיר משום דכזר אבוד מהצעלים ומחשיבו כנותן לו דבר חדש, ע"ז קאמר דאינו כן ואינו נותן אלא שלו, וע"ז שפיר מהני היתר דמאור וכשנ"ח. ולפ"ז מבוחר דכאן ג"כ י"ל דמדעם דנפשי קמהדר לי דהא בהמתו היא שחזרת למצב שהיתה חזר נחשב ג"כ מדעם דנפשי דאינו נותן שום דבר חדש משלו.

תוד"ה רפואת ממון בהמתו כתבו דאין מאור נרפא לו בהמתו, וכ"כ בפירוש הרא"ש, וכבר תמה הרשב"א דזה הא אין לך השבח גדולה מזו ומ"ע יהא פטור, וז"ב. ונראה לבאר דס"ל להבך ראשונים דצמנות השבח אינו חייב אלא להשיב לו את שלו שיש לו כדי שלא יופסד ממנו, אבל היכי דא"ל להליל מהפסד אלא ע"י שמצית דזה פטור הוא מהשבח. משל למה הדבר דומה אם בא ארי ואין ענה להליל מהפסד אלא ע"י שצונה גדר לשדח חצורו, וכי חייב ע"י לצנות לו, וכן בית שמואל ליפול ואינו נולל מזה אלא"כ בונה חלק מחדש.

ואין זה טעם הגרע"א ה"ל, דהא לדידי שפיר הוה מאור, אלא דס"ל דכיון דל"ש דזה טענת מצריח ארי לא מהני היתר דמאור קעביד. אבל לפי"ד התוס' והרא"ש לא חל דזה כלל מצות השבח.

ולפי"ד הרשב"א והר"ן יש לחלק בין בונה גדר ובין רפואת בהמה, דבהמה ע"י שמרפא מוחזר לחצורו מה שהי' לו חזר עדיון בגדר השבח, אבל בצונה גדר הכי ששצית השבח לדבר חדש שלא הי' כאן כלל דעושה לו גדר, וזה אינו חייב גם אם בלא"ה נפסד. ואפי' היכי דהי' גדר ונפל י"ל דיש לדון בגדר כדבר בפני עצמו שנתקלקל לו, דע"ז הפסיד השומר ואין חייבים ליתן לו שומר חדש, משא"כ בהמה דאוחזי גוף עצמו משתנה וחוזר למצבו.

ובבונה ביתו ששומד ליפול נראה דגם צאופן שהי' כן מעיקרא מ"מ פטור מפני שזה המצב של כל בית שצופו שומד ליפול, לכן ל"ש זה לענין אצידה, אלא דמעיקרא אין לו יותר בבית מאשר במדה שדרכו להתקיים.

אבל אומר לו אם פלוני יפה לה וכי. והטעם מבוחר צ"ן דהנאה ממילא אחיה. וז"ב הא ע"כ הדבר שאומר לו הכי זה הנאה בשבילו שעי"ז יודע מה לעשות להליל ממנו, ואם נימא דכיון דאין זה עצמו מרפא אלא מעשה ידיה הוה עיקר ההנאה לכן נחשב כגרמא בעלמא, א"כ ל"ש משי"כ הר"ן לעיל ל"ח ע"כ ד"ה ובביתו דאם מבקש ממנו לדבר עם בתו שתנשא לו אסור, הא ג"כ עיקר ההנאה מה שתנשא לו ולהוי רק גרמא, וז"ע.

ובתד"ה אבל כתבו הטעם דדיבור שרי לאחיו ולהנאותו מדיבורו. וכ"כ לעיל ל"ח: דהנאה דיבור לא מקרי הנאה. ונראה כונתם דאין זה בכלל דעת הנודר לאסור הנאה דיבור, ולפי"ז א"ש, אבל הר"ן ש"י שאם שלחו לדבר לבתו אסור הכי ל"ע דאין לומר דהתם שליחותי קעביד כשנ"ח הר"ן, דהא ל"ש כלל לשום דיני שליחות, וצ"ע הטעם דקיים צקשתו לדבר חזר הנאה לו, וא"כ ה"ה כאן אם שאלו ושונה, ואולי

ובשלמא אם הי' אומר דעדיף באיך שעות הוה א"ש, אבל בגמ' משמע דבהנך ג' שעות לא יצקר. ועי' רמ"א (יו"ד של"ה ס"ד) שכתב דכל שציקר ולא ציקש רחמים לא קיים המאור, והיינו דדייק מכאן דזה לא נחשב ציקור חולים כלל, אלא דמ"מ קשה דאפי' אם ל"ה בק"ח, מ"מ הוה מאור של גמילות חסדים. ונראה דהכ"ז דיש צד ענין גמ"ח כל היכי דלא נמנע ע"י צבקה בזמן הראוי, אלא דהי' באו לקבוע דין מצות ציקור חולים וכמשנ"ח לעיל דיש ג"מ בין גמ"ח כללית ובין ציקור חולים, ובזה נאמר דבהנך שעות לא שייך מצות ציקור חולים, דחכמים קבעו המאור בזמן שעי"ז מתעורר לרחמים. ולפ"ז מוכן גם כלי דברי הרמ"א, דהרמב"ם והמחבר לא כתבו חידוש זה דציקור חולים לא מתקיים אלא ע"י חפלה, ומ"מ י"ל דחכמים קבעו זמן מאור זו צאופן שממילא יתעורר לרחמים ובשאר זמנים ל"ש למאור זו הפרעית ונממד רק בגדרים כלליים של גמילות חסדים, ודו"ק.

דף מ"א ע"א

ר"ן ד"ה אבל דעת הרמב"ם וכי' ולפי"ז הא דמפלוג בתוספתא בין נתרבח ללא נתרבח י"ל דאריצה בגומת המעיין קאי דאפי' כל שרבו נוטפין אינו מטביר אלא במקום שהי' מהלך מתחילתו אבל במקום שנתרחב אינו מטביר אלא באשבורן, ואע"ג דאיכא למימר איפכא דאריצה בהמשך בהמשך הנהר קאי אבל ריבה בגומת המעיין אפי' בנתרחב כשר מניקט לחומרא עדיף וכי' עכ"ל.

נראה לבאר ספק הר"ן אם חשיבות המים במקומו גורם שמי גשמים צעלים לגביו, או דרך גורם למנוע שמי הגשמים יצטלו אותן, ומ"מ בהמשך המעיין שמתבטל חשיבות זו, מיד רבו עליו ומבטלין, ודו"ק.

דף מ"א ע"ב

ר"ן ד"ה אלא וכי' וכשיש שם רפא אחר דאי לא שרי לרפאותה דהא תנן מחזיר לו אצידתו ואין לך השבח גדולה מזו. ובגהש"ם תמיכתי הא שם אין הטעם דמשום מאור ראוי ליהנות אלא משום דנותן לו את שלו ומונע רק לאחרים ליעלו והוי מצריח ארי ולא מקרי מהנהגו חזר שייך באצידה דבהשחתו אינו משצית להאצידה עצמה אלא דמונע אחרים ליעלו אבל הכא דבהמתו חולה והוא מרפא אותה ומשצית נכסיו ועדיף ממשעם בהמתו ואסור וז"ע עכ"ל. והנה דבריו צנויים על דברי הר"ן לעיל (ל"ג ע"ב) דהיתר מדעם דנפשי קמהדר לי הוה משום מצריח ארי, ולפי"ז שפיר ה"ק דכאן משצית ממנו.

אמנם הכי בגמ' בתובות (ק"ח ע"א) מבוחר דהיתר השבח אצידה הוה משום דמאור קעביד, וכ"כ הרא"ש לעיל בציאור הגמ' ה"ל. ולפי"ז י"ל דמה דאיתא בגמ' וצ"ן מדעם דנפשי קמהדר דהוה מצריח ארי אין זה עיקר היתר אלא דזה לאפקי היכי דנותן לו ממון, וכשנ"ח לעיל (נ"ג ע"ב ד"ה ומחזיר).

ולפי"ד ח"ש קושיית רע"א, דלעולם יסוד היתר דהשבח אצידה משום דמאור קעביד, וגם כלי מצריח ארי היכי דלא נתן לו שום ממון, ורק עוסק בהשבח, גם אם ע"י משצית מ"מ שפיר מקרי השבח ושם המעשה הוה מעשה מאור ולא מקרי מהנהגו כלל, דזה מה שנהנה ומשצית ע"י

שליחות לבד, אלא כיון דיכול לעשות לעצמו לכן הוא עושה גם צשציל אחרים, וכן ציארנו ג"כ לשיעור המהרי"ט דאומר דאיוני יכול להקדיש ע"י שליח דמילי לא מימסרי לשליח, ומקשים מסוגית הגמרא דתמורה דאפשר להקדיש ע"י שליח ותירצנו ג"כ הכי, אך ג"ל להסביר דאפשר דבהקדש מודה הר"ן דאפשר להקדיש ע"י שליח דיש הבדל בין הקדש להפקר, דהא בהקדש מלבד דין נדר שייך ג"כ דין הקנאה לרשות הקדש, דשייך ג"כ מקח וממכר בהקדש, דנתינת כסף להקדש אפשר ג"כ ע"י פדיון, ואפשר דהדיוט נותן כסף להקדש וקונה מהקדש ע"י הכסף לא מדין פדיון אלא מדין מקח וממכר, ומכיון דשייך דין הקנאה, לכן אמרינן דהגדר הוי במקום קנין ולא דין נדר, אלא אמירה לגבוה הוי כקנין חב שייך רק בהקדש, אבל בהפקר, הרי לא שייך דין הקנאה להפקר דאם אחד יתן כסף לאחר כדי שע"י הכסף יחול דין הפקר לא יועיל, דלא שייך קנינים לדין הפקר כמו דלא שייך קנינים לגבי תרומה, ומאי דמהני שליחות לתרומה הרי זה גזכ"ב, או כמו שכתב המהרי"ט דג"כ מקשה מאי דמהני שליחות בתרומה דהא מילי לא מימסרי לשליח ומתחזק דחשיב כמעשה. וג"ל דההסבר הוי כזה, דהתורה חידשה דנדר של תרומה נחשב כמעשה ולא מדין נדר, אבל בהפקר דלא נחשב כמעשה לא תועיל שליחות וגם דין הקנאה לא שייך בהפקר, ואמנם ציארנו דכל הסברא של המהרי"ט דמילי לא מימסרי לשליח שאין כונתו בכל מקום כגון מינוי שליחות לקבלה, דרע"א מקשה עליו מסוגית הגמרא בגיטין דאפשר לעשות שליח לצטל גט וכן לעשות שליח שימנה שליח לקבלה, אך ג"ל דכונת המהרי"ט הוא דוקא בדברים שהחלות שלהם הוי מכה נדר כגון נדקה, דאפטרופוס לא יוכל לנדב נדקה צשציל אחרים, דהא כל הדין דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט הוי מכה הנדר, ובשליחות לא שייך הא טעמא וזהו רק בדברים שרק מכה נדר מועיל, אבל בדברים שבאמת מועיל מילי גרידא כגון לעשות שליח לצטל גט שס גם המהרי"ט מודה. והנה הר"ן צרפ"ק דפסחים שואל דאך מהני צפסח ציעול לרבי יוסי כיון דציעול הוי מעט הפקר, והא הפקר לרבי יוסי הוי ברשותו עד שהשני זוכה, ואך מהני, ומתחזק שם הר"ן ג"כ על מה שמקשה אף מהני ציעול בלב בחמץ, הא הוי דברים שבלב ולא הוי דברים, ומתחזק דדוקא בדבר שברשותו יש זה חסרון דברים שבלב, אך חמץ שנחשב כאינו ברשותו של אדם אלא שהתורה עשה אותו כאילו ברשותו, ומש"ה בגילוי דעתא לבד מהני ומהני אפילו לחמץ ידוע, ע"ש. והנה התירוצ הזה שייך רק בנוגע להקושיא של דברים שבלב, אבל לרבי יוסי הרי לא תירץ כלום, ואמנם הש"א בסומן ע"ז רוצה לומר דלרבי יוסי הגלילי דסובר בפרק כל שעה דף כ"ח דחמץ בפסח מותר בהנאה לא מהני ציעול חמץ, אך מהר"ן הרי לא משמע הכי. וג"ל לבאר הכי, דהא דאמרינן צנדרים דלרבי יוסי הוי שלו כ"ז שלא זכו אחרים, וכן אמרינן דיכול לחזור כ"ז שלא זכו אחרים וא"כ לבאורה אי אפשר לומר לר"י דהפקר הוי מעט נדר

דא"כ איך יוכל לחזור, וא"כ יש להבין מהו הפקר לרבי יוסי, דהקנאה לא הוי ונדר ג"כ לא הוי אלא רק נתינת רשות גרידא, א"כ איך אמרינן התם דאם זכה הוא או אחרים אין יכולין לחזור, דמאי שייך זכ"י לעצמו צמה שיתן רשות לאחרים שיזכו, איך יוכל הוא לזכות בעצמו ולהפקר מתרומ"ט, וג"ל דגם לרבי יוסי דסובר דאפשר לחזור, אין הכוונה רק נתינת רשות גרידא, אלא דחל דין על מה שהפקיר שכל אחד ואחד יוכל לזכות אע"ג דעדיון הוי שלו, וכעין דסובר המל"מ בפ"ב מתרומות ה"ט דכ"ז שאחרים לא זכו מדינא הוי שלו, אלא דכל עני ועני יכול לזכות, דודאי הוי דין בעצם הפאה שכל אחד ואחד יכול לזכות. וכן הוי בהפקר לרבי יוסי דחל על עצם החפץ בהפקר שכל אחד ואחד יכול לזכות, ואפילו אם מת דאין כאן כבר יותר דין נדר, מ"מ יכולין כל אחד ואחד לזכות דהוי דין בעצם השדה שהפקיר, וזהו ג"כ חלות הנדר לרבי יוסי, דגם רבי יוסי סובר דהפקר הוי מעט נדר, אלא דהוא סובר דחלות הנדר הוי רק שכל אחד ואחד יוכל לזכות וממילא נחשב כבר דלא הוי ברשותו דהוי כדבר המיואש, דאע"ג דהוי שלו מ"מ לא הוי ברשותו, וכן הוי לרבי יוסי דנחשב כאינו ברשותו כיון דכל אחד ואחד יוכל לזכות וגם לו בעצמו שייך צו זכ"י אע"ג דהוי שלו אך זה נחשב שאין לו כל הצעלות, וע"י זה שהוא רוצה לזכות נעשה שוב כל הצעלים על זה ולא לריך קנין חדש, דמקלח צעלות שיש לו מועילה שהצעלות בעצמה קונה צשצילו, אלא שרבי יוסי סובר שצ"ז דלהמודר אסור לקחת, דכיון שיוכל לחזור לרבי יוסי לכן נחשב שהמודר נהנה מהמדירה, אך זהו רק צנדרים, אבל בחמץ בפסח כ"ז שלא חזר צו עד זמן איסור הנאה הרי לא הוי ברשותו, ומיד שנאסר בהנאה כבר לא יוכל לחזור דהא צ"כ וצ"כ לא הוי ברשותו וזהו כוונת הר"ן בפסחים דכיון דהתורה הו"ה צ"כ וצ"כ מרשותו לכן גם לרבי יוסי לא עוצרים על כל יראה, וכל ימלא.

בנדרים ד' מ"א: ומרפאתו רפואת הנפש היינו גופו אבל לא רפואת ממון בהמתו, אמר רב זוערא בר עובי' אמר רב אבל אומר לו סס פלוני יפה לה סס פלוני רע לה, ומבאר הר"ן דמה שאוסרין רפואת בהמתו היינו דוקא שיש כאן רופא אחר אבל צאם אין כאן רופא אחר מותר לרפאותו דהוי כמו השבת אבידה, אבל הרא"ש חולק על זה ואומר שאין חיוצ להפאות בהמתו של חבירו מעטם השבת אבידה ע"ש, וג"ל דסברא של הרא"ש הוי הכי, דהשבת אבידה הרי זהו דוקא אם הדבר צעטם הוי צעין אלא שנאצד מן הצעלים, אבל במקום שעטם הדבר אצד ערכו משווי' האמיתי אז בודאי אין חיוצ להשלים את הדבר, והנה הבהמה הזאת כשהיא חולה הרי איננה שוב את הכסף לגבי כל אדם ואם מרפא את הבהמה הרי זה כאינו נותן לו רווח, ואין דין השבת אבידה בלתי רווח אף שהפסיד מקודם אך מ"מ עכשיו איננה שווה אותו הסכום, (ועיין בתוס' צ"י השולח דלא שייך שבת וריפוי צבהמה).

סימן קט

בביאור הסוגיא דמרפאו רפואת נפש אבל לא רפואת ממונ (מא:)

בטעם לחלק בין רפואת הנפש לרפואת בהמתו ❖ בפירש הר"ן בסוגיין ❖ בפירש הנמו"י והרשב"א ❖ בביאור הראשונים דאינו מחוייב לרפאות בהמת חבירו משום מצות השבת אבידה ❖ בקושיית הגלחש"ס ❖ פירש התוס' רי"ד בסוגיין ❖ בדברי המאירי בסוגיין ❖ ביאור דברי הירושלמי המובא ברא"ש סי' ח' בסוגיין ד"כאן במדירו מגופו וכו' ❖ מילואים: בדברי הקרן אורה בדף לד. בביאור דברי הירושלמי

בטעם לחלק בין רפואת הנפש לרפואת בהמתו

תנן (ל"ג ע"ג), 'המודר הנאה מחבירו ונכנס לבקרו, עומד אבל לא יושב, ומרפאו רפואת נפש אבל לא רפואת ממונ'. ע"כ. ובגמ' (מ"א ע"ג) מסקינן דמותר לרפאות גופו ואסור לרפאות בהמתו.

ומצינו צראשונים כמה פירושים צביאור החילוק בין רפואת גופו לרפואת בהמתו:

א. הר"ן ורוב הראשונים פירשו, דיסוד ההיתר לרפאות גופו הוא משום דמלוא קעבד, וצרפואת גופו איכא מלוא וצרפואת בהמתו דמתניתין ליכא טעמא דמלוא כמש"ס צעז"ה. [ויש לזיין דעיקר המקור דאיכא מלוא לרפאות אדם חולה נלמד מסוגיין, עי' ציו"ד (שלו, א) וצביאור הגר"א שם, ושם (ס"ג) כתב המחבר דאסור לרפאות בשכר, וכ"כ צחי' ראמ"ה בסוגיין].

ב. הרי"ף פירש, 'ומותר המדיר לרפאות המודר שלא על דעת כן הדירו שלא לרפאותו בחוליו, ואסור לו לרפאות בהמתו, אבל אומר לו סם פלוני יפה לה וסם פלוני רע לה'. עכ"ל. וכעין זה מובאר בתוס' רי"ד ראה להלן. והנה הצאנו צסימן הקודם מש"כ הרשב"א (לד ע"א), דיסוד ההיתר דמלוא קעבד הוא משום דאדעתא דהכי לא אדריה, ולפי"ז הוא ממש כטעם הא'. ואכן כ"כ הרשב"א בסוגיין להדיא, וכעיי"ז מובאר צראמ"ה. אכן

ראה להלן שהצאנו ציאור התוס' רי"ד, דמה דלא אדריה אדעתא דהכי אינו סתם משום מלוא, ראה להלן.

ג. המאירי (לט ע"ג) פירש דמתניתין דאיירי צמקום סכנת נפשות וההיתר לרפאותו הוא משום פיקו"נ.

הנה צדעת הראשונים שפירשו דיסוד החילוק הוא משום צצרפואת נפשו איכא מלוא וצרפואת בהמתו ליכא מלוא, דנתקשו הראשונים מאי שגא רפואת גופו מרפואת בהמתו, דלכאורה גם על בהמתו איכא מלוא לרפאותו משום השבת אבידה. ומצינו צזה כמה דרכים צראשונים.

בפירוש הר"ן בסוגיין

א. הר"ן פירש דאיירי שיש שם רופא אחר, ולכן אסור לרפאות בהמתו, אבל אם אין שם רופא אחר שרי לרפאותה, דהא תנן מחזיר לו אבידתו ואין לך השגה גדולה מזו, ואפילו הכי מרפאהו רפואת נפש דהיינו גופו, לפי שלא מן הכל אדם זוכה להמרפאות, והכי איכא צירושלמי. עכ"ד. ועיי"ש צקרנן העדה שפירש דצרי הירושלמי, דהא דמתירין לעיל (ל"ג ע"א) להשיצ לו אבידתו הוא דוקא צאופן דאין שם אחר שיכול להחזירו. וכן נקט הקרן אורה (לד ע"א) צדברי הר"ן והירושלמי, ונתקשה טובא צזה, צצפסקי הרא"ש פסק כדברי הירושלמי דהך דאסור לרפאות בהמתו איירי דוקא כשהיה רופא אחר, ואילו לענין השגת אבידה לא כתב דאיירי צמקום דאין

א. ד"ל השו"ע, 'צתנה התורה רשות לרפואת, ומצוה היא, ובכלל פיקוח נפש הוא. ואם מונע עצמו הרי זה שופך דמים'. ע"ש. וכתב בביאור הגר"א, 'ומצוה היא, כמ"ש בפ"ד דנדרים מ"א ב' וערא"ש בפירושו שם ד"ה רפואת וכו' ובפסקיו שם ע"כ. עכ"ל. משמע צצת מהשו"ע דכל המצוה היא דוקא במקום שאפשר לבוא לידי פיקו"נ.

ב. ד"ל, 'אלא שאפשר שדינן עולה יפה לפי שהוא בעצמו לא נדר במקום מצוה ומשום כך נכנס ומבקרו ומרפאהו רפואת נפשות, וכיון שכן אף לרפאותו בסם שלו מותר דמאי שנא'. עכ"ל.

ג. אלא שהוא כתב לחלק, דברפואת הנפש איכא מצוה וברפואת ממונו ליכא מצוה, אלא דמכל מקום מותר ברפואת ממונ לומר לו ליקח סם פלוני דלאו הנאה גמורה היא וכו', 'מיהו הנאת גופו לא אסיק נודר למיסר עליה, אלא הנאה גדולה. וכל שכן דלא אסיק מדעתיה למיסר עליה הנאת גופיה דהוי עליה מצוה למעבד'. והיינו דהטעם דמותר לייצץ לו ליקח סם פלוני הוא משום דאינה הנאה גדולה, והטעם דמותר לרפאותו הוא משום דאדעתא דהכי לא אדריה. ויתכן דבעלמא לא ס"ל כהרשב"א דוהו יסוד היתר דמצוה, אלא דהא ס"ל דלולא זה היה נחשב כהנאה הבאה מיד ליד והיה צח"ה

להגיד לו האופן לרפאותו, וכי שייך לומר דבאמת עכשיו
הוא אבידה אלא דכלפי רפואה כזו לאו אבידה היא, וז"ע.

**בביאור הראשונים דאינו מחוייב לרפאות בהמת
חבירו משום מצות השבת אבידה**

ג. בחוס' ובפירוש הרא"ש כתבו דליכא מלות השבת אבידה
על בהמתו, וכן מבואר בפיה"מ להרמב"ם. ועי'
ברש"א שהביא דברי החוס', ותמה עליו וז"ל, ואינו
מחזור בעיניו, דאין לך משיב אבדה גדול מזה ומדין השבת
אבדה הוא חייב לרפאות בהמתו. עכ"ל. ועי' דברות
משה (ב"מ ס"ו ל ע"ג) שהוסיף להעיר, דבגמ' (ב"מ כח
ב"ב) מבואר דהמנול בהמה חייב לזונה עד שימכרה,
וממילא גם כשיראה בהמת חבירו בחצר חבירו והבעלים
אינם שם והיא רעבה צאופן שתתכחש ותמות, ודאי יש
לחייבו לטרוח ולזון אותה וגם להוציא משלו ולגבות אח"כ
תמנו מה שהוציא, וממילא כשהבהמה חולה והוא יכול
לרפאותה והבעלים אינם יכולים, יש לחייבו לרפאותה.
ומצינו בזה כמה פירושים:

[א]. בחי' רמ"ש כתב וז"ל, 'רפאות ממון בהמתו, בפירוש
הרא"ש דלאו מלוא קא עביד וכו' שהתורה לא צוה
לרפאות בהמתו של חבירו. ובפסקי הרא"ש העתיק דברי
הרשב"א וז"ל, והא דמרפא בהמתו וכו' משום דהוי כמחזיר
אבדתו וכו' אבל אם ראה שבהמתו אחרת דם ואם לא יקין
לה דם תמות וכו'. זה הוסיף על לשון רשב"א, וטעמו
דדעת הרא"ש דכולא סוגיין מיירי באין במחלה זו סכנה,
דאי לא הכי פשיטא דמרפאהו, ואפילו יש אחר, דפקוח
היה דוחה כל מלות שבתורה. רק מיירי במכה שמתה
היא וסופו לחזור, ככה"ג גם בבהמה מיירי, ובזה אין מלוא
לרפאות בהמה, כיון דאף אם עשה צידים מיפטר, דאין
הן שבת בבהמה וכמו"ש בתוספות סנהדרין (פד ע"ב ד"ה
ההוא באגניס), לזה אין מלוא לרפאותה. אולם הר"ן
העתיק סגרי כפסק רבנו חיים בחוס' גיטין (מג ע"ב
ד"ה הדין), דכיון דבהמה למכירה קאי הוי נזק, אם הוי
בהמה אבדה, לכן הרא"ש בש"י חוס' קאי, ורבנו הטור
דייק בשיטת אביו, ודוק. עכ"ל.

והוא קצת דוחק לאוקים כל דברי החוס' והרא"ש
ככה"ג. ויש להוסיף על זה, דכל זה שייך רק בדברי
החוס' והרא"ש, אכן עי' בפיה"מ לרמב"ם מבואר ג"כ

דליכא מלוא, ושם מבואר דאיירי צאופן שיש בו סכנה, אף
דפירשה צאופן שיש בו סכנה.

[ב]. בדברות משה הג"ל כתב ליישב, 'ואולי איירי החוס'
והרא"ש בפירוש כשליכא הפסד להבעלים גם אם לא
ירפאנה, כגון שדמי בשר כשישחטנה הם כדמי רדיא, או
שהיה מחלה כזו שרק מטערת מהחולי ולא תתבטל
מהמלאכה והבעלים עכ"פ רוצים שלא תטעור, והר"ן
והרא"ש בפסקיו איירי בזה אם יהיה לו הפסד.

אך העיר הדברות משה שם, 'אבל לא משמע כן בחוס'
ופירוש הרא"ש, דהא סתם חולי הוא מכחיש את
הבהמה, ואף אם דמי בשר יקרים כרדיא, הא עכ"פ כיון
שהבעלים רוצים שתחיה בשביל כושרא דחיותא נמי יש
לחייב מדין השבת אבדה כדאיכא לקמן בדף נג, וז"ע.

[ג]. עי' בחי' ראמ"ה שביאר בהירושלמי, דנחלקו
האמוראים אם איכא מלוא לרפאות בהמת חבירו
משום השבת אבידה, והוא העלה כמ"ד דליכא מלוא.
וביאר שם בטעמו וז"ל, 'דליכא מלוא ולא השבת אבידה
היא, דאפשר דמרפא לה ואפשר דקטיל לה. הילכך לא
שייך בה מלוא דהשבת אבידה. אבל גבי אדם נפק נפשות
שייך ביה מלוא, דכתיב 'והשבותו לו' ודרשינן לרבות
אבידת גופו, כלומר שאם יראה הפסדו ויכול להצילו או
בגופו או בממונו או בחכמתו מלוא עליו להצילו'. עכ"ל.
ולפי"ז נמצא דבמקום שדאי יכול להצילה מותר אפילו
ברפאות בהמתו.

ואמנם עי' בח"ח (עשה ג, צמ"ח) שנקט דאיכא מלוא דלא
תעמוד על דם רעך וכו' גם בענין ממון, וכגון
שיודע עדות לחבירו ואינו מעיד. אך כתב שם דעד אחד
שיודע עדות ממון אינו עובר על לא תעמוד משום שאין
בעדותו ודאי הוצאה, דיכול אידך לישבע לשקר. [ואמנם
השו"מ (תניינא ח"ג ס"י קי ד"ה מלאתי) כתב, דאח"ל דבממון
איכא לאו דלא תעמוד וכו' ודאי גם ככה"ג איכא הכ
מלוא, דהרי בנפשות ככה"ג ודאי איכא מלוא].

[ד]. ראיתי בנר"א שפירש בספרות החוס' ופירוש הרא"ש
וז"ל, 'ונל"ב דס"ל דבמלות השבה אינו חייב אלא
להשיב לו את שלו שיש לו כדי שלא יופסד ממנו, אבל
הכי דא"א להצילו מהפסד אלא ע"י שמשיב בזה פטור
הוא מהשבה. משל למה הדבר דומה, אם בא ארי ואין
ענה להציל מהפסד אלא ע"י שבויה גדר לשדה חבירו,

והוא נאסר זה לחולה עצמו מפני שהיא מצוה, כלומר שחייב הרופא מן הדין לרפאות חולי ישראל, והרי הוא בכלל אמרם
הכתוב והשבתו לו לרבות את גופו, שאם ראהו אובד ויכול להצילו הרי זה מצילו בגופו או בממונו או בדיעותיו. ש"ל

וכי חייב ע"ז לבנות לו. וכן בית שעומד ליפול ואינו ניצל מזה אל"כ בונה חלק מחדש ע"ש.

להלעיט את צהמחו אסור, שזה שימוש הרגיל ואינו בכלל השבת אצדה. עכ"ל.

בקושיית גליון הש"ס

והנה מבואר מדברי הר"ן ושא"ר הנ"ל, דאילו איכא מלוא דהשבת אצידה צהמחו, מותר לרפאותה משום טעם דמלוא קעביד. והגרע"א בגליון הש"ס (מא ע"ב) תמה בזה וז"ל, 'צהר"נ ד"ה אלא רפואת וכו' דהא תנן וכו', תמיהני הא שם אין הטעם דמשום מלוא רשאי ליהנות אלא משום דנותן לו את שלו ומונע רק לאחרים ליטלו, והוי מצריח ארי ולא מקרי מהנהו, וזה שייך באצידה דצהמחו אינו משביח להאצידה עצמה אלא דמונע אחרים ליטלו, אצל הכא דצהמחו חולה והוא מרפא אותה ומשביח נכסיו ועדיף ממפטס צהמחו ואסור. וז"ע. עכ"ל.

ולבאורה י"ל בזה, דהנה צהמחו אצידה גופא מלינו שני טעמים מוזכרים: א. לעיל (לג ע"א) איתא, דטעם ההיתר הוא משום דהוא מדעם דנפשיה. ב. בכתובות (קח ע"א) איתא דטעם ההיתר הוא משום דמלוא קעביד. ובריטב"א ובנמו"י מבואר דבעינן הנך תרי טעמי, דמשום הנאת החפץ עצמו אמרינן דמדעם דנפשיה הוא, ומשום הטירחה אמרינן דמלוא קעביד, וס"ל להר"ן דכמו דמתירין ליה לטרוח צעצורו משום טעמא דמלוא, כמו"כ מתירין ליה לרפאות צהמחו משום טעמא דמלוא.

וראיתי בחזו"א (סי' קלו, לדף מא ע"ב) שכבר עמד על זה, והביא דברי הגליון הש"ס וכתב בזה"ל, 'ואינו מובן, דהא מחזיר אצידה נמי אי לא החזירה היתה אבודה ממנו ועל ידו הוא מתעשר בחפץ שהחזירו, ומיהו אין הגידון משום שגורם לו ריבוי נכסים אלא הגידון הוא צמה שמטריח לטובתו, והטורח הוא דבר של שיווי ומהנהו בזה, וההיתר של השבת אצדה הוא משום דכיון דטורח זה מלוא הוא שחייבתו תורה איהו צמא קטרת וחזירו ממילא מתהני, והיינו טעמא מקריב לו קרבותיו ומלמדו מדרש ונכנס לבקרו, והכי נמי כשהמחו חולה וציד הרופא להנילה הוי בכלל השבת אצידה וכו'. ומה שהביא הגרע"א מהא דאינו זן את צהמחו תמוה, דהתם המזונות של המדיר זה אסור גם ברפואה וכמש"כ הר"ן. איברא אף

אמנם נראה בפשיטות דכוונת הגרע"א להקשות דודאי שייך טעמא דמלוא להחזיר הטירחה, אצל הכא איכא עוד חסרון משום שהשביחה ועלתה צמיס, משא"כ בהשבת אצידה דעלם החפץ לא עלה במחיר והוא רק מנע ממנו הפסד וטרח צעצורו. וכוונת הגרע"א דזה פשוט ליה דא"א לדמות טירחה להכא, אלא דהיה דן לומר דקו"ס גם באצידה הוא נתן לו ממון ממש, ועל זה כתב דמידעם דנפשי קמהדר ליה והוי מצריח ארי צעלמא.

שו"ד שכ"כ בשיעורי הגרע"ב (סוף כד), דכוונת הגרע"א להקשות דההיתר של מלוא הוא משום שאז עושה דין של עצמו, והיינו שהוא עושה הטירחה והפעולה לחובת עצמו ולא לחזירו, ולכן אינו נקרא מהנהו, וכל זה לא מהני רק היכא דליכא שבת, אצל כי איכא שבת הרי נהנה ממש ואסור. וע"ש לעיל דמשביח יש בו משום יורה, ונעשה ממנו כשותף בשדה חזירו, ועי' בצרכ"ש (סי' כב). ולכאורה ר"ל דהגרע"א הדין דע"י הרפואה עלתה הצהמה בשיווי, והוי ממש כמו נתן לו ממון צעין, ומשום הכי נחשב כהנאה מיד ליד ואסור כמו צדקה.

ומה שהשיג החזו"א על מש"כ הגרע"א בזה את צהמחו, דאפילו רפואת גופו אסורה בכה"ג דהוי מזונותיו של המדיר, י"ל דלא דמי, דמה שרפואת גופו אסור בכה"ג הוא משום דנחשב כהנאה מיד ליד, אכן הכא דריפא צהמחו י"ל דלא שייכא הכ סברא, אלא מה דאסרינן ליה הוא משום דמשביחו, וה"נ הא משביחו.

אמנם נראה מהראשונים שלא נקטו כסברת הגרע"א, ואולי ס"ל דצעלמא כשהמה נחלתה קצת אין שיווי הצהמה עולה במחיר, אלא רק מסלק הנזק.

וראיתי בקונטרסי השיעורים (סי' כב) שכתב דאיכא בזה ג' דרגות: א. אופן דמצריח ארי. ב. בהנאה מיד ליד אצל אין בזה נתינת ממון ותוספת ממון. ג. היכא דיש בזה נתינת ממון ממש. וי"ל דודאי ברפואת צהמחו לא נחשב כמצריח ארי אלא כהנאה מיד ליד, אך י"ל דהר"ן ס"ל דגם על זה איכא היתר דמלוא קעביד, ורק באופן שנותן ממון ממש אסור, דהיתר דמלוא קעביד הוי רק צנהנה ולא במשתרשי.

ז. וכע"ז הקשה במקום אחר, 'בעניי א"י הדמיון, דבאצידה אינו משביח נכסים אלא דמונע אחרים מליטלם והוי כמו מצריח ארי דלא מקרי מהנהו. אבל הכא בחלתה הבהמה במה שמרפא אותה הוא משביח, יש לומר דאסור [אפילו שעושה מצוה, וראיה מפרוטה דרב יוסף דמ"ב]. עכ"ל.